

փորը վերվեր կը նստէր: Յետոյ, պարելով հանդերձ, կամաց կամաց քովս մօտեցաւ, գրիթէ ծուակերուս դպելու աստիճան, նոյն յայրաս, լլատի շարժումները շարունակեալ, անհեթիօրէն տեղը ժպիտ մը շրթունքներուն վրայ:

Պահ մը պարելը դադարեցուց ու քովս դալով խնդրեց որ մէյ-մէյ օդի հրամցնեմ իրեն ու եւրամիշաներուն, եւ օդին խմելու համար եկաւ նստել ծուակերուս վրայ, թեւին մէջը գլխիս շուրջը անցուցած: Բոլոր աստիճ վատառողջ, աղտոտ գրգռում մը յառաջ բերած էին մէջս, Ուղեք եկայ մեկնելու համար, մինչ պարունչին՝ ճիտս փաթթուած՝ կը համբուրէր զին, աղաչելով որ չհեռանամ ու օդի մըն ալ խմցնեմ: Հինգ զուրուշ տուի ձեռքը ու զուրս նեւ տուեցայ:

Լուսցած էր: Վրաններէն դուրս, դաշտին մէջ պտոյտ մը ըրի ու վերադարձայ: Արեւդիտի, ըսնէն արթնցած, իր օգնականներով, կարգի կը գնէր վրանը: Միասին նստեցանք սուրճ մը անսեղու համար եւ պատմեցի իրեն թէ ինչպէս անցուցած էի ամբողջ գիշերը: Երբ պարունչին խօսքը ըրի, խնդալով ըսաւ.

—Եը ճանչնամ զինքը, կիցիք կանչեմ ու սուրճը մէկտեղ խմենք:

Ուզեցի արգիլել զինքը, բայց ինքը արգէն նստած տեղէն կը պոռար:

—Մալունի՛, եկո՛ւր սուրճ մը խմէ:

Քիչ կը ետքը ներս մտաւ, էրիկ-մարդու ժաքէթ մը հագած, բայց միշտ կարճ շրջազգեստով: Մետաքսէ կիսակօշիկներուն տեղ՝ կարմիր մուճակներ կը կէրէր: Դէմքը լուացեր էր ու թոռմած յարեւոր մէջտեղ ելած, իսկ ընթուիները անյայտացած էին: Մաղ չուներ բնաւ ու զլուխը գէն մը դրած էր:

Արիւթքի ինձի նայելով սկսաւ քահ-քահ խնդալ:

Պարունչին յիսուն տարեկանի մօտ ինչպիսի մըն էր պարզապէս...

Առանց սուրճս խմելու, առանց բարեւ տալու, ամօթով ու զուրանքով զուրս եկայ վրանէն ու չուռչաւ առի իշապանիս քով: Վայր-կեան մը առաջ փախչելու համար էլ Պապէն:

ԵՐՈՒՆԱՅԻ ՕՏԵԱՆ

Հեռագրիչներն ու լրագրական թղթակցութիւնները օրը օրի կը հաղորդեն իրենց չոր ամփոփումներով՝ իսկ Հէի Դեպիւտատներէն Դեպիւտատական ճիգերուն արդիւնքը. բայց այդ երեսօթին բարոյական ու քեղեցկագիտական նշանակութիւնը—իւր կարեւորագոյն խմատը թերեւս, առ այժմ, —գրագիտ մը միայն պիտի կրնար բերել ու թարգմանել: Բոլ Արտին, որ Զարին Նախաձեռնութեանը խանդավառ ջատագովողներն մէկը եղաւ առաջին վարկիտներէն, իսկ շէ մեկնեցաւ, «Ժուռնալ» լրագրոյն իրբեւ թղթակցից, Դեպիւտատներէն Գիտագիտութիւնը սեւեռելու համար մէկ քանի համադրական յօդուածներու մէջ: Կը հրատարակենք Թարգմանութիւնը իր առաջին յօդուածին, որ մտածման ու արեւոտի շքեղ էջ մըն է:

ՀՈԱՆՏԱՑՈՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

— 00 —

Լա Հէ, 21 յունիս 1899

Լա Հէի մուսէոնին մէջ, շատ հին կարմրորակ աղիւսէ շէնքերուն մօտ որոնք կեցողական Զինոցին ջուրերուն ծոցը կը ցլաւան, կը գտնուի Բամպարանտի Հոմերոսը: Մերունի մըն է: Իր աշուրներով որթերեւս փակ են կնիզանի աշխարհին, կը թուի զննել, իրմէ հեռուն, ժամանակին փուլերը, ժողովուրդներու կը-ոյները եւ խորհուրդը յանդուգն ցեղերու որ կը հինարկեն ու կ'աշխարհակալեն, բնաւ թնաւ ու մրցակից ժողովուրդներու դէմ կը մաքառին: Տարիներէն խոռուցած զեմքին վրայ, մարդ կը փորձուի փնտել, ինչպէս խորտուրտող հողագիտին որ ծաղկերուն մէջ, հետքերն այն քաղաքներուն որոնցմէ ելան իշխաններն ու բոլոր մեծ պաշարներուն մարտիկները: Մաղթափ ճակատը տառապանքներ կը կրէ ժողովուրդներուն որ իրար բղղկ-տցին: Հերոսներուն առելութիւնը, զոր իր բառերը երգեցին, երեսը առ յաւէտ պատեց: Անցեալին մեծարդ զեմքն է որ եղբայրասպան կոիւններուն շրջանը կ'ողբայ Պապէն քան իրաշխարհներուն մէջ, առի ամենքը կը պերազանցէ: Նոյն ինքն մարդկութիւնն է որ, ծերունիին արտայայտութեամբ, իր մարդասպանական գիշովութիւններուն վրայ կը կակծայ:

Բամպարանտ առով հողանտական աճողը խորհրդապատկերել ուղեց , որ 1564 էն ի վեր , գէնքը ձեռքը , կ'ողորէր սպանիական իշխանոթիւնն ղէմ որուն անողոր հաստաքնունութիւնները վերանորոգման ողին կը հալածէին՝ ազատութիւնը բանաբարկող այդ ուժերուն որոնք կարող հանդիսացան ծովուն տերապեւութիւնէն խլել հողի մէկ մասը իրենց հայրենիքին՝ արդէն շատ հարուստ , եւ Ասքոյովկիաններուն վրայ տարածուած , ուր իր ցովհանաւերուն զրօշները կը բարախէին : Այդ անընդհատական պատերազմներուն տեսարանը զինքը տխրեցուցած ըլլալու էր Գառուտուն երկու տարեկան էր 1648 թ , երբ Ռըբրուայի , Ֆրիսլուրկի , Նորտինկլէնի եւ Լէնսի ֆրանսական յաղթութիւնները վերջապէս Փիւրկպոս Դ. ըստիկեցին զանապիւր մը ստորագրել որով , Վեսթֆալիոց հաշտութեամբ , Հոլանտայի անկախութիւնը վերջնապէս կը ճանչնար Բաց այդ հաշտութիւնը կոիւնեւրուն վախճանը չնշանակեց : Բամպարանտ զեռող էր երբ երբեք չիւղակալցութիւնը կազմուեցաւ Հոլանտայի , Շուէտի եւ Անգլիոյ միջեւ , որոնք միասին պիտի զիմարէին Լուսովիկոս Ժ. Ի փառասիրութեանը : Ու պատերազմը երկայն ատեն կը չարուհակուի Պաթալիան հողին վրայ , երբ մուսլիմները Խալաֆորին արքունիքին հետ կուգան յարձակում գործել հոն , կամ երբ Ասորի մարաշախտին մարքիզները ֆրանսական սահակագոնչերուն հրացանաձգութիւնը կը վարեն անտեղ , կամ երբ Բելգիոն . կը քաջէ հոն կը տանի Հանրապետութեան շլերայցները , կամ երբ Կայսրութեան կորնախիւները Լուզովիկոս թագաւորին հրամանովը հոն կ'արշաւեն , կամ երբ 1870 թն Ֆրանսացիք Անլերը կը պաշարեն եւ աղպէսով Պեքէրմի 1814 թն կը տանեն Ստորին-Նանդանիքէն կը դառնան :

Անուշտ արուեստապէս փորձեց Հոլանտայի այդ երկարատեւ անձկութիւնը թարգմանել Իշխանի ոգոյ հին Այետին ղէմքին մէջ՝ ղէնքերու չաչխնովը , Պրիամին հեծանաւքովը , Իրլէնիայի լացովը , Աքլիէնի ու Էսթին ցատտովը համակ թնդացով , Պատրիկի եւ Հիկտորի արժէնովը կտրմած : Յաղթական Հումբ մը ջնկարեց , այլ հինաւուրց մարդկութիւնը որ կը յուսահատի :

Այսօր , Այետին ղէմքը կ'ողեւորուի : Խոսելու համար , ձայնը սենի ժողովուրդներուն որոնք իրենց զեւանաղէտները՝ զրկեցին . չա

Հէի Դեպանախորհրդին՝ որպէսզի գումարուին նոյնիսկ օյն սրահին մէջ զոր պաթալիանները կարիշները պատկերադարձեցին , այնտեղ իրենց ղրձինովը՝ գեղեցիկ , արդասաւոր , զբւարթ մերկ կիներ Նուիրադործելով եւ ապա հովութիւնը զոր Վեսթալիոյ հաշտութիւնը բերաւ Հոլանտային :

Իբր վերջապէս այն ճառին որ Դեպանախորհրդներին առաջին վարչականները գրաւեց , Պ. տը Պոֆու , Հոլանտայի արտաքին գործոց նախարար , այդ ազնիւ պատկերները վկայութեան կոչեց . «Այլաբանական խմբակներուն ու գէթերուն մէջ , ըսած , կայ հատմը Վեսթֆալիոյ հաշտութեան վերաբերող , որ մասնաւորապէս արժանի է ձեր ուշադրութեանը : Այն նկարն է որ այս սրահին մուտքի դրան վերեւը կը գտնուի . հոն կը տեսնեք խաղաղութիւնը որ ներս կը մտնէ Յանուի տաճարին գոնիւրը գոյեւու համար : Յը յուսաւ , պարոններ , որ այդ գեղեցիկ աշխարհութիւնը ձեր աշխատութեանց համար բարեգութակ պիտի ըլլայ , եւ թէ՛ ձեր գործը աւարտելէ յետոյ՝ պիտի կարենանք ըսել թէ խաղաղութիւնը , զոր գեղարուեստը այս սրահին մէջ մոդուցած է , անկից դուրս ելաւ իր բարեքները բովանդակ մարդկութեան վրայ սփռելու համար »

Ու ժգին ու թարմ երփնապատկեր մըն է , իւրպէսին ճով : Պալլաս եւ Հերմէս , իրաքանչիւրը՝ երկու տապալաններէն մէկուն վրայ նւկարուած , իրենց ցայտուցիկ մկանունքներուն ճիգովը կը թուին հրել կիսաբաց դրան երկու թեւերը որպէսզի անցնի կարենայ շուղարձակ էակը որ արարչաւ . կը հասնի Զաթ պատին վրայ , մտաղջ ցուլ մը երկրագործութեան բարեքները կը ներկայացնէ , մինչդեռ զեղին շրջագեցնող թանձրածոթրակ մտաւ աղջիկ մը միջոցով լեցուն կողով մը կը բարձրացնէ՝ աջ կողմը , վարդերով դրասանդուած ոչխարներ կը խառնուին կիսամոլոր կիներու հօտին՝ որոնք իրենց արգաւանդ լանջքերուն գեղեցկութիւնը կ'ընծային :

Արդարեւ , հողի զարարտութիւնը կը նպաստաւորէ բոցնիւնու այդ յուսթի դաշտաբայքը , այդ անասնաման մարդիկը՝ գեղանկերով կտրուած եւ ուր ծանրազանգաղ արտաղ կ'երեւայ ցանուցիւր , Հողազագքներու թեւերուն մօտ , երբեմն նաւի մը կայմերը կը բարձրանան ցամաքին մէջտեղը , Գրանցքին ջուրը գայն հող բերան՝ այն համալսի թիւումը աղիւսներով տուններուն ձեքերէն , որոնք իրենց

ճերմակով ցուես նոր ջրդեղուած պատուհաններու
 րուն աշխարհով կը նային : Լա Հէ աշխարհիս
 ամանէն տարր քաղաքներէն մէկն է : Հնուց ի
 վեր : Մայեղիոյ վաճառականութիւնը հա-
 րադասացուց ան մարդիկը որ կառուցին աթ-
 հզոր տուները , միշտ նոր : Դռներուն , կամա-
 րիկներուն , թաշակներուն ջրդեղը չի մղուա-
 նաոր հոն : Թիթեղներուն , բոլթեղունք փայլուն-
 ցուած օդդիւնը չի դադարի անցող դարձը հայե-
 լացնելէ : Բաց-կապոյտ քերտուով հագուած
 սպառուհները , շլացուցիչ գոռոցներով ,
 իրենց մեղի թեւերով կը շարժեն աւելը որ
 չի մայր : Մեր լաթին երկրները նոր կը սկը-
 սին ճանչնալ մաքրութեան պերճանքը : Որ-
 պէսզի այդ մաքրութիւնը այլեւս մեզ չգար-
 մայնէ Հայաստանի մէջ , պէտք է յափազանց
 խեղճուկարկ փողոցներէ անցնել : Դեռպա-
 նախորդողին առիթով , անբանման տեսողն
 դրօշներ փը կախուին առիթներէն մինչեւ խա-
 նութիւնը : պանդոցներուն ճակատը կը
 զարդարեն : Վաղնջական լանտօներու մէջ
 կ'անցնին դիւանապետներու ու պապին , խա-
 չանամուկ համազգեստներով , ուսնացներ ,
 թուրը , գօտին ու տաքատին երկը թանձ-
 րութեն օսկեզօծ : Փնտրութիւնը կը սարսափ
 պիտոյներուն կորուսեանը վերեւ : Շնորհաձեւ
 երկրատարները բանմած լուրիկներու մէջէն
 կ'ազան : Մէկն իր սաղմագործութեանց զը-
 րաշը , արժաթագարդ տաքատը , փայլուն
 սուրը կը ծածկէ թաշէ օճիւրով խոնարհ ու-
 րիկէ վերարկուի մը տակ : Վիթխարի , բարձ-
 րադրոներ , իրայրի , իրար կը բարեւեն , են-
 թախարհը շապկօճիքին կարծրութեամբ կըտ-
 րուած , եւ ուշադրութեամբ կը դիտեն ե-
 զապան մեռելակառք մը , անիւներէն չորս
 զնկակերտ գործով հրեշտակներով չբաւ-
 րուած , որոնց վերեւ կը կանգնի կառապանը :
 տասնվեցերորդ դարու մաքրակերն մը զոր
 կը սքողեն ցած գլխարկի մը անասման թե-
 ւերն ու սուգը անկիւնաւոր սեւ վերարկուի
 մը , որուն վրայ ճերմակ լանջաճեղք կը ծա-
 ծանի : Կաթնալամառները կը հրեն սալակը
 փողփողուն պղնձէ խոշոր ջեռանօթներով քոն-
 նաւորուած , որոնք անանդ կը հակին կոճ-
 ղիզաւոր , լայնախոր , բարձրաձիգ , չափ մը
 ցեղեր կ'աշտացնելու կարող : Մթաղոյն գլխաւոր ,
 աստիկները կը փութիւն : Արեւը կ'ոգն-
 ւորէ անբնախառն օտարը , նկարները ասի-
 տակիւմբուս ապակիները , դռնատաղքներու
 անարատ քարերը , ուրիշներուն ջինջ սպա-

կիները , եւ անոնց սթորներուն սիրտն :
 Գաղաքին կեդրոնը , որ Զկոյցին քառա-
 կողմնաձեւ ջուրը կը խորոյնի , լանտօնե-
 րուն , օտարիկներուն եւ չուխարի մէջ պըն-
 դուած սրտանցներով , փայլուն կախարչանե-
 րով հուսաններուն շարժումը ալ աւելի կը
 հասցնէ : Թրամվէյները կը փութան , կ'եղ-
 ջեռաններէն ու կը սուլեն , փոքրիկ ձիերուն
 սուրանքով կը պտուտքին : Շիկակաւորիւր օ-
 րունկալիւր կը խոյանայ : Մառանները զոնքը
 կիսովին կը բանան , լսելով ժխտը կուտ-
 կային որ կ'անցնի , փայտը պէճ անշարժ ըս-
 պասխարներէն վրան կանգուն : Գարեջրատան
 օպակիներն ետեւ , խմողներ' նստած , երեսնին
 փողոցին դարձուցած , քաղաքին ցնծութիւնը
 կը գիտեն : Լայն եռապոյն նշանադրօշները
 կ'ալեծփին : Պաթաւներուն արեւազգի փամ
 մանգազոյն գէմքերը հոս հոն կը պլնուեն : Բ-
 րենց պղտիկ յատակ կամուրջներէն կ'անց-
 նին , պղտիկ մաքուր փողոցներու մէջ կը
 դառնան , հանգարտ ջրանցքներուն եզրքն ի
 վար կը քերեն կ'անցնին , փայլիկուն զոնքը
 կը դարձնեն : Ահաւասիկ Անտառին թե՛ն տե-
 րեւակոյտերը : Կիները , պտույտի ելած , յարդէ
 կ'ալեքա մը գլուխներն , պիժ ներքնակով ու
 պարզ չէզոք չրջազգեստով , անապար կը
 կը քալեն : Սիլիւսները կը հնչեն , կ'երեւն
 նան , մտապահին ուղուականներ , կը հե-
 ռանան , կը փոքրանան , կը կորսուին : Մա-
 ռերն իրենց ստերը դէպ ի լիճք կը խոնարհե-
 ցնեն , ուր կը դեգրին կորածիդ կարծանե-
 րը : Մառուդի մը կը յանգի վանդակապատին , զոր
 կը պահպանեն հողանտացի զինուորներ , կա-
 նանչ ու դեղին հագուած . անմօրուս , անեւկ
 պատանիներ են : Պատի մը տակէն կ'անցնին :
 Կառքերը կը օլանան , դիւանագիտական պա-
 րոններն ծաղիկազարդ գլխարկներն կը յողաւ :

Պարզ ինչպէս դիւղի մէջ տուն է , Անտառ
 ոին Պալատը իր հզօրաձեւ ճակատը կը պար-
 զէ , բազմաթիւ կիլոթիկներու պատուհան-
 ներով ճեղքուած : Դռնատաղքին լայն սանդու-
 ջին վրայ շեղ ցորդ մը կայ իր քալում : Դիւա-
 նագէտները վեր կ'ելլեն : Իրենցնիւթով լարձ-
 րահասակ ծերուններն , զոր գորշ գլխարկը
 ա' աւելի կ'երկնցնէ , Պ. Եր Մոռնաթրոն է ,
 Դիւանախոյն դիւանալն ի Թրամուս : Հնգայ վաթ-
 սնամներն , կը ժպտին , ցոյց տալով ակառան-
 րը , դիւղին , թիչ մը լիւստիւն անջնաւում :
 Շերմիկ մեծուքը ոսկրուս աշտերուն վրայ կ'ը
 ցանցառի : Եռանդուն ու անկիւնաւոր ձեւեր

ուհի: Կարճելով, բարձրեւ ու բարակ, որ-
տէնկութիւն մէջ անձկապէս սեղմուած, Պ. Տե-
լիանիս Յունաստանը կը ներկայացնէ: Երեք
ֆէսեր կարմիրով կը կնքեն թուրք լիազօրեն-
րը, ամուր մանչեր՝ ամառուան վերարկուով:
Ասթրաքանէ երկու գտակներ կը բեռնաւորեն
Պարսկաստանի ներկայացուցիչները, ծանրա-
խոհ երեւոյթով, հատիկի, աչուրնին անփայլ,
Մեր Ձիւնացի մը, ճիզութի ձեւերով, կը հա-
կի իր կապոյտ մետաքսէ պատմուճանին մէջ,
որուն կ'ընկերանայ չազանակազոյն բաճկոն
մը՝ ոսկի թելերով ուսերուն կապուած: Ման-
տարիներով կան կարմիր կոճակը սեւ գտակին
յետակողմը կը պնէն, հին զինուորի դուշըն-
չացք մը կը հովանաւորէ անոր չրթունքը, որ
բան մը կը մրմնջէ իր դեռատի հայրենակցին,
որուն կատուակերպ մարմինը թխազոյն պատ-
մուճանով մը կը սօզողուի ու շատ դուրս ին-
կած յայտակարհերով, քթով կոպկոպով դէմ-
քը բոսորագոյն խորքով ապրաքանէ չարփուշ
մը կը կրէ: Սիւլիլ հազուած դպրոցականներու
պէս, ճարտնցիները կը ցատաբաժնեն, զլուխ-
նին կտու կը նետեն խօսակիցին զննելու
համար: Վայելուչ, կը դարձի պարոններ, միւս-
ները կը խնդան, զուտակին իրազեկ հետ,
իրենց վերարկուները ծառաներուն կը յանձ-
նեն, ձեր զօրավարներ բարձրահասակ, ոսկե-
զօծ կաշաներով, իրենց թուրերովը կարծես
նեղութիւն կը պատճառեն:

Պատերուն հին կնիդանադիրները այս բազ-
մութիւնը կ'ընդունին սեւեռուն ժպիտներով:
Անոնց զիմագծութիւնները մրճաւոր կեղծ-
ծամներէ դուրս կ'ելլեն: Փափուկ դէմքով,
սեւահեր, սա բարակ թագուհին, տասնօթե-
րորդ դարուն ճաշակովը արդուզարդուած, նեղ
իրան մը կը կանգնէ սրածալոր չիփակին մէջ,
շարժուածքի մը վայելելութիւնը կ'երկարաձգէ:
Պատին միամիտ սպիտակութեանը վրայ, իշ-
խաններ, շրջանակներուն մէջանգը, բարեւ-
շնորհութիւն կնիցուածքը անեւ են, ձեռքեր-
նին լանջակալին մէջ դրած: Ան առի այնքան
չի տարբերի այն բարձեւութիւններէն, զոր
ժամանակակիցներուն կնիքը, վարը, ջր-
գեղուած դռներուն քովիքը, կ'ընծայէ: Սի-
րուն դէմքեր են, նոյն իսկ չարածնի, զորչ
քալուկներուն միջեւ, կարծր կնիծածիքներուն
ու ուղեկցութիւնները զարդարող փայլուն մետաք-
սէ խոտորկտուրքներուն վերեւ: Բաց-դոյն
հեակերով ոտքեր կը դարձդարձին Առանց ձե-
ւակերպութեան, ամենքը ներս կը մտնեն ու-

թոնտածեւ ու բարձրագոյնը սրահին մէջ,
նստարաններուն վրայ կը տեղաւորուին, կա-
նանչ-պոնտագոյն չուխայով ծածկուած սեղան-
ներուն առջեւ: Ողորկ գանկերը կը շարուն-
գեն: Պերճաշուք ծոպափունջերով քանի մը սակա-
ւաթիւ ուսնոցներ կը ճօճան՝ զինուորական
պատգամաւորներուն ուսերուն հետ: Թուրք մը
ֆէսը դէպ ետեւ կը նետէ, տաքէն նեղուած
Երիտասարդ քարտուգարներէն ոմանց մագերը
շատ ուղղադիւ ճեղքուածքով մը երկուքի կը
բաժնուին: Լուսթիւն կը հաստատուի: Առոյգ
զոյներով հեծելանձնմը, պատերուն վրայ, կը
շարունակէ թափօրներուն շարժումը: Ֆլաման
դիլեկներները կը ծիծաղին, շատ մերկ Փառ-
քը, Երոտասնի ընդարձակ նկարին մէջ, իր
սրածայր փողովը Մահուան բազուկը կը հա-
րուածէ, որ ճերմակ քառաթիւ մը ու նիւ-
փաներու սլացքովը յատաջացող կարմրա-
զգեստ յաղթականին կ'ուղղէ իր նիզակը:

Այդ Մահը կը դանէ, արահին բարձունքը,
գմբէթին մօտ: Փառքը դժուարութիւն կը
կրէ իր հարուածը անոր հասցնելու: Յաս-
կոտ ու շարամիտ, գանկը կը քեքեւէ աշ-
խարհիս շքեղութեանց ու պատրանքներուն
վրայ, զոր կը նշանակաւորեն դիլեկները որ
ճոխքարանդ հանդերձներ ծաւալով կը թուշ-
տին: Մահը պիտի յաղթանակէ՝ արդիօք՝ այդ
մէկ քանի ուղեղներուն մէջ որ հաւաքուել են
կալաղութեան բազղը ապահովելու համար:
Իր թալաղոյն եւ ուժեղ ոսկորները իրարու
վրայ կը կրթնին՝ անդդդելի ճարտարապե-
տութեամբ մը: Ան կը տիրէ միւս բոլոր որմ-
նակարներուն, Յանսիսի զրան անձերուն, ու
լոյսին՝ որ զեղին մետաքսէ վարդոյններուն
մէջէն կուգայ Լուսաւորել Ռուսիոյ անդկա-
կան զեպաք Պառնաս Սթալին ճաղատալուի:
Վարդերանգ փողոսի, ու ականջներուն մօտ
գանգրուած մաղերուն եւ լայն ֆալդերներուն
խոշորահատ ձիւնը: Անոր մօտիկ, Պ. Պուռ-
ժուայի մօրեւելը դէմքը կը կարկառի, իմա-
ցակամութեամբ լեցուն, պարտաստ՝ խօսքի:
Զոր մնծ չրթունքները արդէն կը մոնջեն:
Գալլիական ամբողջ որոշակամութիւնն է,
յանդուգն, զոր կը կրէ այդ ճարպիկ մարդուն
հասակը: միւնչեւ Պ. տիէսթուռէլ, աշխոյժ
ու համարակ վայելչաձեւութեամբ մը, մեր
վերսալիկ նախաճայրերուն աւանդութիւնը
կ'ողէ: Իր ուղեկցութիւնը արքունիքի զգեստի
մը պէս կ'իյնայ, եւ իր եռանդուն խօսուած-
քը ժպիտներուն հաւանութիւնը կը քաշէ ի-

րեն և Այգ երկու մարգերուն մէջ , նոյն ինքն Փրանսան կ'երեւակ , վաշխլաձեւ ու խիզախ , վտանգին առջև զուարթամիտ :

Ձախ մը կը բարձրանայ : Պ . աը Պոֆոռ բաւրի գալուստ կը մայթէ յանուն Վիլհելմինա թագուհւոյն , Ձարը կը գոլէ իր նախտենտու թեանը համար , հարկաւոր ծանրութեամբ կը խօսի այս պատմական զէպքին վրայ : Մտիկ կ'ընեն , ոմանք արմուկները բաղորդին կըրթնցուցած ու կէս մը բանախօսին դարձած , ուրիշներ թեւերնին ծալած ու աշուշին փակ : Բանձրամարմին ձերունք մը , հաստ ու զօրեղ զէմքով , կը թուի քանակ , դունչը՝ վրէյ հանգուցող բարակ սեւ փողկապին վրայ ծանրացած :

Ձեւակերպութիւն մըն է և Ամէն մարդ գիտէ թէ օգտաւոր բան մը կարելի չէ ըսել բացման նիստերուն մէջ . պէտք է զգուշանալ չափազանց հազձեպ ֆրազին մատուցութենէն ետեւ : Այդ զուարթամիտ քաղաքավարութեան ձեւերուն տակ՝ ամենքը կը կանկածին իրենց շարժումներին , կեցուածքին նշանակութիւնը կը չափեն : Գերման պատգամաւորները հակառակորդներն են իրաւարարութեան դաղափարին : Պարոն Սթենկլըլ գրքոյկ մը հրատարակած է որ պատերազմին արդիւնքները կը գոլէ եւ անոր յաւերածացու կը բաղձայ : Պ . Ձորն միեւնոյն տեսութիւնները կը պաշտպանէ և չէր փողոցներուն մէջ իրարու ցոյց կուտան այդ վերջինը , որ կ'երթայ կանանց կառու հովաւնոցը անութին տակ ու վարսոց կապոյտ րաւ թինէ զգեստներով : Գէշ ողորկուած զլխարկ մը կ'երկնցնէ հսկան , իր միակտուր ծոծրակ՝ գորշ մազերով խոռացած , զէմք՝ հանդարտ դաժմոյի նման : Տախտակամաններն տար զաւուածքին տակ կը ճարձախին : Մեծաւոր քառ կոնակը կը խափանէ հետակարը եւ Պիկնեկոյի պատմական կամարները , Ամրապինդ դաշնակիցը կը թուի այն Մահուան զոր երօտանս նկարեց , կանանչորակ կմխք , կամարոյթին վրայ սրահին որուն պատերը արուեստաներէն երկնաւորած կենանքովը կ'ապրին :

Արդեօք այդ բարերար դիցունէնէն մէկը պիտի ըլլայ՝ զեռասրի Վիլհելմինա թագուհին , զոր վիճակը թեւերն կը ներկայացնեն շատ շուշանացի , խիստ ու յամառ տղայարով մը երիտասարդութեան սիրունութեամբ հազիւ չպարուած : Պ . աը Սթալ կը յուսայ որ այդպէս պիտի ըլլայ : Ձայնը կը պապաչէ ու

կանգ կ'առնէ : Ձեռքերը թղթին շուրջը կը թափարտեն : կ'աւարտէ , կը նստի : Դեպքան խորհրդին քարտուղարները կ'անուանուին , եւ կուգան իրենց տեղը դրաւել կիսաշրջանաւ կաձեւ սեղանի մը առջև . խարտեայ սպաներ ոսկերիկ հագուստներով , ճերմակ բաձկոնով մեծափոր երիտասարդ մը , եւ ուրիշներ :

Այս ամբողջը ոչ մէկ յուզմունք յառաջ չի բերեր , կարծես գիւղացի ազնուականներու ծաղկադարմանական ընկերութեան մէկ դուռ մարումն է , Տարուք Թուրք մը , Նիւար , մարուքը կը փայտայէ ձեռքովը գոր կը ճոխացնէ գեղեցկագոյն զմրուխտը եւ որ երեսը կը քերէ՝ նոխազի դունչէն մինչեւ յոնքերուն վրայ իջած ֆէսը : Պ . աը Սթալի քովը , սեւ ու ոսկի հագուած երկչոտ հսկան իր ճերմակ ձեռնոցներով տեղեկային ձեռքերուն մէջ փեւրաւոր պիկնոն մը կը դարձնէ :

Ոտքի կ'ելին : Պ . Պուրժուա կուգայ Պ . աը Սթալի ձեռքերը սեղմել , կը խօսին խնդալով , իրարմէ ասխորժելին յատկի կը ցուցնեն ժողովուրդներու պատգամաւորներուն առջև : Վաշխլեան մը այդ ժողովքը կ'եռուզեռայ , գորշ , սեւ ու ոսկի , դանկերը փողկապութոյր , բուպի՝ ռաքերուն տակ պերճազաւ աստուածութիւնները եւ հզօր ու մարմնաւ ձեռններուն ու կիկոպներուն , պատմուհաններուն ներքեւ մտտ ծոծրակներով ֆլաման Պոմոնաներուն ու Փլորաներուն :

Փոխանակուած խօսքերէն սա կարծիքը կը հետնի . Դեպքանխորհուրդը զէնընկեցութեան մասին ոչինչ պիտի կարգադրէ , որովհետեւ պատգամաւորներուն միջև ասիկա կրնար կոթ յարուշանել : Բայց Ժընէվի պայմանագրութեան սկզբունքները ընդարձակելէ յետոյ , որպէսիք անի աւելի լաւ պաշտպանէ պատերազմի դաշտին վրայ եւ ծովային պատերազմներու մէջ՝ զթուքեան իրաւունքները հանդէպ վերաւորեցնելուն , դուռնազէտները կը յուսան այսպիսի ժողովքներու պարբերականութիւնը պարտաւորիչ դարձնել : Այսպէս պիտի սկսէր գոյութիւն ունենալ տեսակ մը իրաւարարական աստեան , որ տարին կամ երկու տարին անգամ մը կանաչ դաշտ միջնազգային գոտութեանց առջև առնէ , զանո՞ք ամոքել , բարեկամական իրաւարարութեանց թիւը բազմապատկել : Թէպէտ ասիկա անշնան երեւայ

անոնց որ Դեսպանախորհրդէն տխիզերաւ-
կան խաղաղութիւնն կը յուսային, կարելի է
սակայն ուրախութիւնն զգալ, Այսպէսով ըս-
կեցեալք մը պաշտօնապէս պիտի հաստատուէր
պետութեանց միաբանութեան մըրը և Նւ ատի
պիտի տարժանքն այն համաձայնութիւնը որ
արդէն կարողացաւ իրազորոծել կրէտէի իրա-
կան անկախութիւնը՝ սուլթանին անուանա-
կան գերիշխանութեան ներքեւ և Ոյինչ կ'ար-
գելէ որ ապագային մեծ ազգերու շահերը կար-
գադրուին ինչպէս որ ընդհուպ պիտի կարգա-
գրուին փոքր ժողովուրդներու շահերը և

Այս յոյսերը զգուշութեամբ արտայայտե-
լով, պատգամաւորները պաշտօնէն դուրս կ'ել-
լին, կաթերիին կը նստին նորէն, մինչ-
դեռ, Ֆոաք հագուած, սինեմաթոկրաֆին ա-
րուեստագէտը իր գործիքին բռնոյցը կը դար-
ձնէ, Ամէն մէկ գործողութենէն յետոյ՝ մինչ-
չեւ գետին խոնարհելով կը բարեւէ, ապահովա-
բար կը խորխորանայ այն ասպնագործութիւն-
ներով որ իր շապկին լանջակը կ'ուռցընեն և
Անա Անտառն, թեթեւ տերեւակոյտերէ, բրգա-
գոյնդգետով չըջացալու ինքնը, լծեն ու կորա-
ձիգ կարապները, քաշաքը միշտ նոր, ջրու-
ղեղուած, գարունով լեցուն և էքիբաժները
կը ցոլան, կը սուրան ու կը փողփողին:

Իրիշերը, հարուստ ձաթաներէն, լուսիկ
խառնութեաններու ազմկոտ ամբոխին ու լուս-
սալառ վաճառանոցներէն անդին, կարճ,
թանձր ու ցած տուններով մութ փողոցի մը մէջ,
յանկարծ ճնկեղմարական Ակուսթիւն, Գոնթու-
սիսային, ճակատը երեւան կ'ելլէ և Ամայի պառէ
մը կ'անցնինք, վերնայարկը կ'ելլենք մա-
քուր կերպով ձեփուած թատրոնի փոքր սը-
րահի մը, ուր լեցուած են մաքուր օձիքնե-
րով պզտիկ պուճուսներ, ուշադիր գործա-
ւորով, յարգէ կալթայով գլխանոցուած
ուրջ աշխիւրտակներն Իրենց աղու փոքրիկ
զէմբերը դէպ ի բմբ կը պչնուեն:

Մեծատուն յեղափոխիւր, Տոմէյա Նեիլէն-
հուխ, կը բարձրաձայն հոն՝ բողոքական ժո-
ղովարանի ամպիրին մը վրայ զոր կ'անգնած
են անտառին ճեմուին մէջ, մօտն ունենալով
սեղան մը, ու աթոռներ ուր նստած են յեղա-
փոխական ամանախմբի գմբ երիտասարդ ան-
ղամները և Նետերլանտական ոսմամպետային
ընկերվարութեան առաքեալը նիհար սեւ
մարդ մըն է, խառնաճմաւն տարանչի կերպա-
րանքով, Գորշ բաշն գուրս կը ցատէ վճիտ
ճակատ մը: Յարձակող աշուներն հողիներու
խորը կը թափանցեն, կը խուզարկեն և Դուռն
ու գորշ մօրուքը կ'երերցնէ, թղթիկներու

վրայ արձանագրուած իր պատճառաբանու-
թիւններուն ստուգութիւնը կը մատուցանէ
հասարակութեան:

Անշարժ, ծանրախոհ, Հոլանտացիները մը-
տիկ կ'ընեն զինքը, Ասիկա մեր խաղաղոյց
ժողովրդական հաւաքումներուն չի նմանիր, ոչ
ալ մեր ինտրիգարանին մոկեղնութեանը որ կը
նախատէ բանախօսն ու գազանազուսպ նախա-
գարը: Գիտնալով որ այդ կուսակցութիւնը
Ստորին-Նահանգաց զօրաւորագոյնն է, Լա Հէի
ընկերվարականները աւանդուած դասը մտիկ
կ'ընեն իրենց իմաստութեամբը, բայց ոչ իւ-
րենց կրքովը: Ատոնց մէջ կը վերադաննեք
այն գլուխները, որոնցմով առաջ դարձ ի վեր
նկարիչները կը ներկայացնեն Գրիստոսի աշա-
կերանները, անոր հետեւող աղյատ աղբիկը,
եւ որոնց միջոցով արեւմտեան աշխարհին
վրայ տարածուեցաւ աղատագրութեան օւ սիւ-
րոյ նոր ոգին: Գործը կը շարունակեն և Մտիկ
կ'ընեն՝ գլխէն անջատուած նոյն ականջներով,
ճակատին կարծր ու ցոլուն, ածիւռած ծոծ-
րակնին վայրակակ: Չեն ծափառարք: Մերթ
ընդ մերթ, մէկ ընդ մերթ տախտակաւա-
մին գերանները գարշապարելով՝ հաւանութիւն
կը յայտնեն: Բայց բերանները կը լռեն:

Իրիստոսը կը շարունակէ իր ճառը, ան-
սեթեւեթ գծերով բողոքական ամպիրին մէջ,
«Չէնքնկեցութիւն, կը գոչէ՝ հեղհոտ, մի՛
հաւատաք, ո՛վ աշխատողներ ու ըմբոստա-
ցողներ, Մի՛ հաւատաք թէ գործաղուին կամ
ընկերական պահանջումներուն առեւնը, Ժան-
տառմը, կամ հեծեալ ոստիկանը, կամ գրամա-
լլխական զօրանոցին զինուորը պէնքը վար
պիտի գնէ. մի՛ հաւատաք թէ պետեալազմը
քիչ ատենէն կրնայ վերնալ. որովհետեւ եթէ
կառավարութեանց միջոցն ջնջուի ան, Աշխա-
տութեան դէմ Դրամալլիին կոխը չի կրնար
վերջանալ՝ մինչեւ որ ընկերվարական գաղա-
փարը չըջողմանայէ:»

Գորշ բաշը կ'ալեծփի, Նիհար մարդը դուրս
կը ծոխ ամպիրնէն որ մինչեւ անոր կէս մէջքը
կը հասնի. գորշ մօրուքը կ'երերցնէ, վճիտ
ճակատը կը թօթվէ. կամալքը մատով մը, կը
ցուցընէ ապագան միշտ արեւնոտ:

Հոմերոս պիտի պարտաւորուի իր
սքանչելի անձկութեանը մէջ միշտ կոկծալ: Ա-
լեւոր մարդկութիւնը պիտի պարտաւորուի՝ եռ-
րէն արտաստել ինչպէս Բամբարանի միտքն
ու արուեստը անոր արտաստելը տեսան և

ԲՈՒ ԱՍՏԱՆ

